

ACC. N:R M. 8761: 1-8^x

Landskap: Småland

Upptecknat av: A. B. Rooth

Härad:

Adress:

Socken: Eksjö

Berättat av: fr. Signe Aschan

Uppteckningsår: 1942

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Stadsstrumslagare.	s. 1.
Ängväg.	s. 1.
Stadstjänare. ö. värdstuvätt.	s. 1.
Branden i Eksjö. Dödsoffer.	s. 1.
Ljusfest.	s. 1.
Borgarbaler, brunnbaler.	s. 1.
Sockenstuga.	s. 2.
Julbjivning.	s. 2.
Vitgöt.	s. 2.
Spel Jocke.	s. 2.
Träsko, tygstamp, spöstraff.	s. 2.
Långaster skolan. Köpmanshus.	s. 3.
Litna i stoken.	s. 3.
Gossläsvärkets mönster.	s. 3.

X Detta mot-
svarar origi-
nalet (24 s.)
som förken
Aschan har
fått tillbaka
d. 20/7-44

Fotografiateljé.	s. 3.	Kjöök till förel.	s. 8.
Kaffejordningarna.	s. 4.	Plakt.	s. 8.
Öknamm.	s. 4.	Tougdag.	s. 8.
bl dsrädda.	s. 4.	Jordbruk i	
Nattväktare	s. 4.	staden.	s. 8.
Spärsamhet.	s. 4.	Tjänne.	s. 8.
Julafton.	s. 5.		
Blisa in det nya året.	s. 5.		
"Geva."	s. 5.		
Titel.	s. 5.		
Tobaksplantering.	s. 6.		
Metodisternas första lokal.	s. 6.		
Villabyggnelsen.	s. 6.		
Utfärd.	s. 6.		
Späkunnig fru.	s. 6.		
Religiös fru.	s. 6.		
Plakt.	s. 7.		
Fiske.	s. 7.		
Hälsgärd.	s. 7.		
Höstmärksed.	s. 7.		
Djur i stavn.	s. 7.		

*Detta mötet var en guldgruva
föreläsningen var för sig till
M. 8761: 1.
d. 20/7-44*

LANDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Stadsstrumslagare.

- Stadsstrumslagare Ek slog väckningssignal klockan 5 på morgnen och släckningssignal klockan 9 på kvällen. - Detta berättade skomakare Hånsel som var mycket över 90 år, när han i början på 1930-talet. Han gav också en beskrivning av södra stadsdelen före branden - det var medan han låg stre före sin död.

Ångsåg.

Österström var ett ställe till höger om staden - där var såg och där sågades timmer som användes när staden skulle byggas upp efter branden och det dundrade genom staden, när de sågade - talade mamma om.

Stadstjänare och rådsturätt.

1940 kom vi under tingsrätt. Förr gick stadstjänare Hansson genom staden och hela storgatan och till torget och så stånade han på bestämda ställen, ringde i en klocka och läste upp vad som skulle före i rådsturätten.

Branden i Eksjö. Dödsoffer.

- Vid branden den 18 november 1856 dog 2 personer. Det var färgaren Hofstedt som hade sökt rädda sina maskiner och öanstängt sig och dog på kvällen. Prostinnan Danielsson f Asschen dog samma dag av hjärtförslamning - hon hade ej tål vid eldsvådan. Inga innebrändes.

Ljusfest.

När ljuset tändes första kvällen på hösten var det fest o alla arbetarna bjudna med - först kaffe och sedan supé oc toddy och musik som underhållning. Den kallades bara ljus fest.

Borgarbalor, Brunnsbalor.

Borgarbalor - talade mormor om - var på hotellet - gamla rådhuset - och arrangerades av borgarna med familjer. Det

Sweden
Klasjö
1912

var mycket soaréer, där alla träffades.

- Brunnsbaler var det i min fars ungdom på Surbrunn.

Sockenstuga. Kvarter.

- Här i gården var sockenstuga - på lördagerna ställdes alla bondskjutsar här och de tog in på sina bestämda kvarter. Hade väl något litet med sig, potatis eller litet gräddt o.s.v. till den de hade kvarter hos, för det var alltid någon de kände. "Vi skall gå till vårt kvarter", kunde de säga. Några bönder som kände oss, men hade kvarter på annat håll, kunde komma och hälsa på och ha förning med och då blevo de bjudna på middag.

Julbjudning.

Mormor hade sina små julbjudningar för sömmerskan, hjälpgumman och madam Nordström - det var en 8 - 10 stycken som mormor haft att göra med och dem bjöd hon mellan nyår och 13-dagen. Det var stort smörgåsbord och sedan lutfisk och potatis och smält smör och en snaps till i små, små vinglar och så julöl och sedan risgröt och sen katrinplommon eller äpplen med vispgräddt och mandelmusslor eller också lingonpäron och sen kaffe på maten.

Sedan satte de sig och vilade och sen dansade de kring granen och långdans i alla rummen och så pustade de litet och sedan fick de kaffe med alla sorters julkakor. Den bjningen var alltid så efterlängtd.

Vitgröt.

Vitgröt var det på alla helgafnär. Mannagrynsgröt kunde också förekomma.

Spele Jocke.

I "Koppen" bodde Spele Jocke.

Träbro. Tygstamp. Spöstraff.

Bron vid Österström var den enda kvarvarande gamla träbro med valv i Eksjö och med träräcke. Sådana voro alla utom norra Åbron.

- På Österström fanns också en tygstamp.
Spöstack på Rådhusgården. När någon skulle spöas kom de o
sade till i skolorna och då sa läraren att om där var någ
som ville se det, fick de gå. Det skulle vara som varnäge

INDRAG
SÖKANDE

Lancasterskolan. Köpmanshus.

- Lancasterskolan låg i nuvarande Melanders affärshus som p
1700-talet ägdes av Johan Holmström - Farmors Farfar. Sko
makare Hänsel gick i skolan där och han var och såg på sp
straff när han var 9 år. - Det var ett riktigt 1500-tals
köpmanshus - men nu äro bodluckorna borta - förspikade.

Sitta i stocken.

Utänför kyrkan var en stock. Pappa talade om att där var
som satt där rätt ofta och han sade: "Goa herrskapet! Jag
har inte stulit, jag har bara varit litet full!"
Mamma som är född i Guldsmedsgården hörde ofta barnen sta
"A säger A. P. A. säger "pa" säger a-pa."

Gossläroverkets mössmärke.

I de flesta klasserna hade de ett par eklöv i skolmössan.
I tredje klassen hade de dessutom ett ollon sytt med silv
tråd på svart samhetsbandå, det var ju en mössa med skärm
och av blå sammet. I 4:e klassen hade de en liten krans.
Ellen Sundholms bröder gingo i skolan och de bad henne: " Me
som är så skicklig att sy kan väl sy våra mössmärken!" Me
då anmärkte hon på och tyckte att det skulle vara mer enh
ligt och att de skulle ha eklöv i alla klasserna. Så gjor
hon en liten teckning med 2 ollon för fjärde och 3 för fe
klassen och sade till bröderna att de skulle gå till rek-
torn och visa det och fråga om det inte skulle vara bra p
det sättet. Och det tyckte han och så blev mössmärket änd
och så är det fortfarande. Det var för c:a 65 år sedan.

Fotografiateljé.

Innan Maria Tesch fick fotografiateljé fotograferade hon
ute på sin morfars gård. Hon satte upp dekorationer på
vedbods- och visthusväggarna till bakgrund för fotografie
na.

Kaffejudningar. Öknamn.

- Min farmor är född 1810. I hennes yngre dar gingo de på kaffejudningar klockan 2, för de åto middag klockan 12 o aftonvard klockan 6 och måste gå hem i tid att hinna ordn till den. Sedan blev judningarna litet senare så där vid 3-tiden och sen 4 och sen 5 och så till slut vid 6-tiden och det har väl varit så de sista 30 åren. Men i min barn dom minns jag ju mycket väl, att det var vanligt vid 5-ti

Det förekommer inga öknamn i fattigvårdsböckerna och därför vågar jag inte säga att de stått i kyrkoböckerna heller.

Eldsvåda.

Vid eldsvåda klämtades det. Det finns ett anslag om det i tornet. Det var olika antal slag efter de olika väderstre - det var för- och efterslagen som betecknade olika väder streck. Det ändrades antagligen när vi fick brandkår. Då uppsattes små brandklockor.

Nattväktare.

- I min barndom gick väktare och ropade: "Klockan är 10 slagen!" Men då var redan borta "för eld och brand och fiend hand bevara Gud båd' stad och land!"
På juldagsmorgon och nyårsmorgon gingo väktarna runt i st den och sjöngo en psalm, och pojkar och andra följde med och sjöng. På en del ställen blevo nattväktarna inbjudna kaffe, en sup eller glögg eller kaffekask eller något såd

Sparsamhet.

- När jag började arbeta här i gården /muséet/ 1924 fanns d endast gammalt folk här utom en ung famillj. Det var Emma Pettersson och Emma Lundkvist och de hjälpte varandra och samlade ved om sommaren till vintern och när de kokade potis så gjorde de det tillsammans hos varandra för att spara ved. Den som bodde häruppe hade en järnspis och den andra murad spis med luckor och där kunde hon ej baka utan fick sätta in en kake, när den andra bakade och denna fick kok mat på hennes spis.

✓ Julafton.

- I Magnhild Brandtbergs hem strödde de halm på golvet i ett rum till julen. Bonarp hette gården norr i Eksjö landsförsamling. Mitt i ställdes en stor kopparbunke "kalvhagen" och i den ett ljus som brann på julafton. Sedan stod musikket i dörren och gläntade för att åse Jesu ankomst.

✓ Blåsa in det nya året.

- Före branden 1856 stod regementemusiken på nyårsdagen i mittersta fönstret på rådknuset och spelade och "bläste in" det nya året.

"Sexa".

När det kom folk till aftonvarden bjöds det på en bricka med uppskuret och bröd och det kallades för "sexå". Det var om det kom någon och hälsade på herrarna och om det var någon bekant, som ej var så intim med familjen. The användes ej då och kaffe på maten vet jag ej förekom. Mandelmjölkbjöd man på före min tid. The bjöd man alltid på litet senare.

Gravkapellet uppfördes 1895.

Skarpskyttarna.

- Skarpskyttarna kommer jag ihåg från min tidigaste barndom. De samlades på söndagsmorgnarna och gick till olika kyrkor olika söndagar på sommaren. Det kom nog bort när landstoring började. Sedan höll deras anförare ett föredrag därute för att värva medlemmar för det frivilliga försvaret. Sedan gade de hem med musik i spetsen. De hade korum på torget. Pappa var med.

"Trumpeterska o. Överstelöjtnantska".

- En gammal trumpetare var även skollärare i min allra tidigaste barndom. Jag fick följa med min bror i skolan och vara på. Folket var så familjärt och hjälpsamt mot varandra. Jag hörde talas om: "Trumpeterskan Karlsson och Överstelöjtnantskan Ullsax låte hälsa och fråga om de får plocka vårväxt /ett ogräs/ te sina erisar i överstinnans trädgård?"

Tobaksplantering.

- Tobaksplantering hade min farfars far på en liten ö i ån som kallades Sibirien. Där låg på den en liten stuga, som brann i slutet på 1880-talet. Det var bara litet till hus behov.

Metodisternas första lokal.

Landegrens sal - där hade de första metodisterna sin lokal
Landegrens kyrka ut den stora salen i Melanderska fastigheten.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Villabebyggelsen.

Staden var indelad i kvarter och nummer.
1888-89 började första villabebyggelsen vid Vetlandavägen
Nannylund - idiotanstalt - hade Härnlund som sommarställe
Det var inte så allmänt med sommarställen, men om de hade
råd kunde de hyra i någon bondgård.

Utfärder.

De reste mycket ut på söndagarna med goda matsäckar t.ex.
till Skurugata - dit skulle man minst en gång om sommaren
Det var antingen ungdomar eller familjer som ordnade dess
utflykter. Is och snö låg kvar där till efter midsommar.
Köpte man potatis och mjölk i någon gård och körsbär. På
90-talet började man cykla dit.

Spåkunnig fru.

- Fru Engman var spåkunnig och tog reda på stulet gods. I
Hörda prästgård var hon kallad för att ta reda på en stul
väv som legat till blekning. Hon rådde att den bestulna
osynlig d.v.s. gömd skulle bevaka platsen, så skulle hon
få se den komma och rulla ihop väven som stulit den. Det
lyckades ju.

Religiös fru.

Mamsell Forsmark var mycket religiös. Det var så kallt oc
ingen ved hade hon och hon satt och bad Gud att hon skull
få ved. Och en bonde, som körde förbi, tappade tre vedtrå

utanför stora ingången på gatan, men ingen tog upp dem och när ingen brydde sig om dem, gick hon ut och hämtade dem.

Slakt.

- Tidligt om morgonen slaktade de i portgångarna. Slaktare Futte hade ett blodigt vitt förkläde och en lång kniv. Stukrokar voro fästade i porten där slaktdjuret hängdes upp.

Fiske. Kålgård.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARI

De stadsbor som voro intresserade arrenderade fiske ute i sjöarna. En del hade fiske som bisysselsättning. "Fiskare i Vallan" och hans hustru kom alltid och sålde fisk. De bodde strax utanför staden. De kom in i köket, sålde abbor och kräftor o.d.

Stadsborna arrenderade "beten" om somrarna - det var stacjord utåt Rånneslätt. Officerarna hade postlillen. Bredvill var översteboställe.

"Kålgård" hade de olika gårdarna i stan i allmänhet på er baktomt och där hade de blommor, rotsaker och grönsaker. Men köpte annars upp sina grönsaksförråd på höstmarknader av olika trädgårdsmästare. Grånnapäron såldes också då och bodstånd voro uppsatta.

Höstmarknad.

Ringkarlarna i kyrkan satte upp boderna tillsammans med väktarna och ringkarlsförmannen hade hand om bodarna. De sattes upp redan marknadsafton och då hyrde folket bodställe Knallarna hade ej bodstånd av trä utan på södra sidan av torget hade de tältduksstånd, som stod i öster - väster. Såldes nålar, kläder, broscher m.m. Det var rysligt roligt att se. Där var även keramellstånd. Det var på stora torget men nu äro marknaderna på Vattentorget nedanför Posten.

Djur i stan.

- På gården fanns en svinstia med cementgolv - men det fan ju ej på landet. Svinstian låg bakom dasset på en gård där vi bodde. Där fanns höns och gris och där var stall och e dräng. Hästbröd bakades särskilt eller köptes. Rapskaka.

Det var mycket höns - vi hade 35 tuppar förra kriget. De ju väldigt och det tyckte ej grannarna om. Mina bröder ha en tam bock och min syster fick köra efter den på en slädd Den var mycket förtjust i tobak och havre. När jag gick i skolan skulle jag gå ut i hönshuset och plocka in äggen. fanns en särskild gödselstad och gödseln körde vi ut i gö häckar till Rolandsstam. - Det sopades ihop högar på torg men hur de forslades bort vet jag ej. Husägaren fick sopa rent framför sitt hus. På 90-talet började de ej få ha nö - de promenerade ut på gatan. Det var privatpersoner som tyckte det var tuppens skyldighet, att hålla reda på hönsa!

Mjölktillförsel. Slakt. Torgdag.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

- Vi hämtade vår mjölk i farfars gård, där vi också bodde. Min farfar dog 1892 och då flyttade farmor ut på Rolandsstam och bodde där året om. Då kördes det in mjölk därifrån - Det saltades ned så mycket kött s.k. grönsaltat, att det skulle finnas kvar litet till nästa slakt. På hösten var det en mycket stor slakt. En kalv t.ex. kunde det slaktas litet när som helst.
- Onsdag och lördag var torgdag. Då kom bönderna in med sin förnödenheter. Det fanns i min barndom slaktare som stod torget och styckade köttet.

Jordbruk i staden. Tjänare.

Somliga stadsbor hade jordbruk. En som dog 1926 hade dels egna ägor och dels arrenderade han mark och jag kommer ihåg hur pigan fick gå ut med mat till drängarna. En lagårdsstall som kanske också var köksa! En dräng fick man ha till häst stall och körslor. Ridhästar och vagnar hade man för perslig trevnad och till dem hade man en "kusk", det hette ir dräng då. Och kusken kunde vara livrékädd.

Acc.N:r 8761.

Berättat av Fröken Signe Aschan
E k s j ö.